

ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОГО АСПЕКТУ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТИ З РІЗНИМ РІВНЕМ КВАЛІФІКАЦІЇ

Метельська Н. Й.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
natametelska2@gmail.com

Педагогічна праця – особливий вид професійної діяльності. Її специфіка зумовлена, з одного боку, вимогами, які висуває сама професія, а з іншого боку – традиційно високими очікуваннями громадськості до представників цієї професії. Це покладає на вчителів ще й додаткову відповідальність перед суспільством, адже саме педагог вважається носієм загальнолюдських цінностей та життєвих смислів, який передає їх словами, діями та вчинками дітям не лише у професійній діяльності, а й поза нею.

Аспекти підготовки працівників освіти перебували в центрі уваги багатьох учених (О. Абдуліна, Ф. Гоноболін, Е. Грішин, О. Киричук, Н. Кузьміна, О. Мороз, Д. Ніколенко, К. Седих, І. Синиця, Р. Хмелюк, О. Щербаков та інші). Такі науковці, як Б. Ананьєв, О. Власова, С. Гусаківська, Л. Кулікова, Н. Максимчук, Л. Мітіна, В. Семиченко, А. Фурман, І. Якиманська, С. Яремчук та інші підкреслювали, що нерідко майбутні педагоги недостатньо співвідносять смисл власної професійної діяльності із загальнолюдськими ціннісними орієнтаціями, які мають передавати учням.

Проте, як зазначає К. Седих, в останні роки спостерігається зміщення дослідницького інтересу від розробки та описання нормативних моделей особистості та діяльності фахівця до вивчення професійної свідомості та самосвідомості суб'єкта діяльності [3, с. 211]. Отже, цілеспрямований вплив на ціннісно-смыслову сферу та професійну самосвідомість має стати одним із провідних складників процесу професійного становлення майбутнього педагога.

У зв'язку з цим мета дослідження полягає в порівняльному аналізі особливостей ціннісно-смыслового аспекту професійної самосвідомості працівників освіти, які мають різний рівень кваліфікації, а саме студентів старших курсів та вчителів, які працюють за фахом.

З метою аналізу ціннісно-смыслового аспекту професійної самосвідомості працівників освіти та ступеня усвідомлення ними себе у професії нами була використана «Методика діагностики смисложиттєвих орієнтацій (СЖО, за Дж. Крамбом і Л. Махоліком, адаптація Д. Леонтьєва)» [1]. У загальній вибірці дослідження, яка склала 385 осіб, нами були виокремлені дві категорії – група 1, до якої увійшли працівники закладів освіти, які на момент дослідження працювали за фахом не менше 5 років ($n_1=275$), та група 2, до якої увійшли студенти старших курсів педагогічних спеціальностей, які не мають

професійного досвіду ($n_2=110$). До результатів були застосовані методи математичної обробки даних, зокрема, U-критерій Манна-Уїтні, призначений для оцінки відмінностей між двома вибірками за рівнем кількісно вимірної ознаки [2]. Детальні обчислення проводилися нами за допомогою пакета статистичних комп'ютерних програм IBM SPSS Statistics for Windows, Version 23.0.

В узагальненому вигляді результати проведеного дослідження подані у *табл. 1*. Як свідчить аналіз таблиці, за шкалою «Цілі в житті» високий рівень прояву більше притаманний працівникам закладів освіти (50%), ніж студентам (21%), тоді як низький незначною мірою переважає у студентів старших курсів (4% проти 2%). Це говорить про більшу цілеспрямованість педагогів, порівняно зі студентами, а також вищий ступінь розуміння ними власної відповідальності за реалізацію життєвих та професійних планів. Застосувавши методи математичної обробки даних, а саме U-критерій Манна-Уїтні, можемо зробити висновок про статистичну значущість одержаних результатів ($U=21618,0$ при $p \leq 0,001$).

Таблиця 1 – Показники смисложиттєвих орієнтацій працівників закладів освіти та студентів старших курсів ($n_1=275$, $n_2=110$, у %)

№	Рівні вираження Показники	Високий		Середній		Низький	
		n_1 (у %)	n_2 (у %)	n_1 (у %)	n_2 (у %)	n_1 (у %)	n_2 (у %)
1.	Цілі в житті	50	21	48	75	2	4
2.	Процес життя, або інтерес і емоційна насиченість життя	27	27	68	63	5	10
3.	Результативність життя, або задоволеність самореалізацією	41	26	56	68	3	6
4.	Локус контролю – Я	44	29	54	61	2	10
5.	Локус контролю – життя	27	21	64	74	9	5
6.	Осмисленість життя	46	88	52	11	2	1

За шкалою «Процес життя, або інтерес і емоційна насиченість життя» високий рівень прояву виражений однаковою мірою в обох досліджуваних групах (по 27%), а низький переважає у студентів старших курсів (10% проти 5% у фахівців, що працюють), тому можемо говорити про те, що працівники закладів освіти частіше сприймають своє життя і власну професійну діяльність як емоційно насичений і наповнений змістом процес, ніж майбутні освітяни.

За шкалою «Результативність життя, або задоволеність самореалізацією» показники високого рівня переважають у працівників закладів освіти (41% проти 26% у студентів), а низький рівень більше виражений у студентів старших курсів, ніж у педагогів (6% проти 3%). Така картина дає змогу стверджувати, що працівники освіти відчують пройдений відрізок життя як продуктивну та осмислену частину свого життєвого та

професійного шляху сильніше, ніж студенти. Застосування U-критерія Манна-Уїтні підтверджує статистичну значущість одержаних результатів ($U=18677,0$ при $p \leq 0,001$).

За шкалою «Локус контролю-Я» високі показники переважають у працівників освіти (44 % проти 29% у студентів). Низький рівень притаманний більше студентам старших курсів, ніж працівникам закладів освіти (10% проти 2%). Це дає змогу характеризувати працівників освіти як більш сильних особистостей, які мають достатню свободу вибору, щоб побудувати життя та професійну кар'єру відповідно до власних цілей і уявлень про їхній сенс. Результати порівняльного аналізу за цією шкалою є статистично значущими, що доводить використання U-критерія Манна-Уїтні ($U=18610,5$ при $p \leq 0,001$).

За шкалою «Локус контролю-життя» високий рівень вираження більше притаманний працівникам закладів освіти, ніж студентам (27% проти 21% відповідно), а низький рівень більше характерний для студентів старших курсів (9% проти 5%), що є свідченням більшої переконаності працюючих педагогів у тому, що вони самі можуть контролювати власне життя, та керувати своєю професійною діяльністю.

За загальними показниками «Осмишеності життя» високий рівень більше притаманний студентам, ніж працівникам закладів освіти (88% проти 46%), тоді як низький виражений майже однаковою мірою і складає 2% у педагогічних працівників та 1% у студентів. Це є свідченням того, що студентам притаманний більш високий ступінь розуміння власного життя та осмишеності себе у професії, ніж працюючим педагогам. Результати порівняльного аналізу за цією шкалою є статистично значущими ($U=4195,0$ при $p \leq 0,001$).

Отже, можемо говорити про те, що зі зростанням професійної кваліфікації та набуттям фахового досвіду підвищується ступінь цілеспрямованості працівників освіти, зростає їхня продуктивність та віра у себе як фахівця, проте знижується ступінь осмишеності себе у професії, що більше характерне для майбутніх педагогів.

Список використаних джерел:

1. Леонтьев Д. А. Тест смысложизненных ориентаций (СЖО). 2-е изд. / Д. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 2000. – 18 с.
2. Моргун В. Ф. Основи психологічної діагностики: навч. посіб. / В. Ф. Моргун, І. Г. Тітов. – К. : ВД «Слово», 2009. – 462 с.
3. Седих К. В. Супервізії для шкільних психологів-консультантів / К. В. Седих // Актуальні проблеми психології: зб-к наук. праць. – К.: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПНУ. – 2009. – Т. 7. – № 19. – С. 211–215.